

Společné jednání vědeckého kolegia filozofie a sociologie ČSAV a komise pro filozofii, sociologii a vědecký komunismus při vedeckom kolégiu SAV o aktuálních úkolech filozofie, sociologie a vědeckého komunismu

XV. sjezd KSČ a XXV. sjezd KSSS ocenily, že ve filozofii a společenských vědách bylo poměrně mnoho vykonáno a že bylo dosaženo seriózních výsledků. Sjezdy, které dále rozpracovaly generální linii stran, vytyčily další velké, principiální úkoly ve vnitřní i zahraniční oblasti, při další výstavbě rozvinuté socialistické společnosti v SSSR a jejím formování v ČSSR, při prohlubování mírové ofenzívy, podpoře světového revolučního procesu. Tato linie je výrazem hlubokého humanismu, vědeckého realismu a skutečné demokratičnosti politiky KSČ a KSSS.

Na základě podnětů vědců určily KSČ a KSSS základní směry výzkumů, stanovily úkoly v propagandistické a výchovné práci. Filozofie, vědecký komunismus i sociologie jsou součástí vědeckých základů politiky stran. Pomáhají vypracovávat realistický, perspektivní program rozvoje socialismu a komunismu a mezinárodního dělnického a komunistického hnutí.

V popředí zájmu jsou sociálně filozofické, teoretické problémy rozvinutého socialismu, jeho formování a dalšího rozvíjení, mechanismus působení a využívání těchto zákonitostí.

Nejvýznamnějším z těchto úkolů bylo věnováno společně zasedání vědeckého kolegia filozofie a sociologie ČSAV a Komise pro filozofii, sociologii a vědecký komunismus při vedeckom kolégiu SAV dne 21. května 1976 v Bratislavě. Zasedání zahájil člen korespondent Ján Bodnár a akademik Andrej Sirácky.

Akademik Sirácky vyzdvihl velký význam závěrů XV. sjezdu KSČ pro další výstavbu rozvinuté socialistické společnosti v ČSSR a XXV. sjezdu KSSS pro postupný přechod ke komunismu v SSSR. Sjezdy zdůraznily velký význam vědy, jejího úzkého sepětí s praxí budování socialismu a komunismu, jejího tvořivého rozvoje, zvláště pro rozmnožení výrobních sil společnosti, pro charakter práce a změny ve společenské struktuře, pro rozvoj státosti, výchovnou a ideologickou práci, kulturu, životní způsob, formování veřejného mínění, rozvíjení světového revolučního procesu atd.

Soudruh Sirácky zdůraznil nutnost tvořivé spolupráce různých věd při plnění těchto úkolů a poukázal na diferencované úkoly

vyúsťující ve společné teoretické závěry a zejména na nároky na hluboký rozvoj marxismu-leninismu. Hovořil pak o dvojčediném úkole výzkumu, jehož první složkou je další rozvíjení základních teoretických orientací, kategorií dialektického a historického materialismu, s zřetelem na úkoly společnosti a vývoj vědeckého myšlení. Současně je však nutno respektovat i druhou složku, tj. soustavně překonávat vše, co překáží dalšímu postupu, zejména buržoazní a maloměšťáckou ideologii, s jejímiž teoretickými, metodologickými a sociálními zdroji je nutno se věcně a nemilosrdně vypořádat. S. Sirácky připomněl zejména škodlivost pozitivismu, strukturalismu a masarykismu, relativismu, individualismu a elitářství.

Ukázal tak, které úkoly bude nutno konkrétně řešit v souladu se státním programem základního výzkumu. Jde především o dialektické zákonitosti rozvinuté socialistické společnosti, vývoj a proměny sociální struktury, zejména další prohlubování vedoucí úlohy dělnické třídy a rozvoje a výstavby strany, demokratismu v politickém systému. Dále jde o formování socialistického člověka, socialistického životního způsobu, vědomí, světového názoru. V této souvislosti nabývá na významu výzkum základních kategorií dialektického a historického materialismu, sociologie a vědeckého komunismu. Dalším závažným úkolem je výzkum organického vztahu vědeckotechnické revoluce a socialismu. Zvláštní pozornost je nutno věnovat problémům etiky a humanismu. Nelze také opomíjet dějiny filozofie, zejména marxistické. Významným perspektivním úkolem je rozvíjení teorie vědy, věda o vědě. Soustavnou pozornost je nutno věnovat kritice nemarxistických teorií a koncepcí, jakož i vnitřní kritice narušování marxisticko-leninských přístupů, například ve prospěch neopozitivismu, strukturalismu, masarykismu, existencionalismu, „čistého“ empirismu, a snahám izolovat marxistickou sociologii od filozofie a vědeckého komunismu. (Takové tendence se mohou živelně projevat například v situaci, kdy tyto obory nenacházejí společnou řeč.)

Velký důraz položil A. Sirácky na spolupráci a koordinaci při plnění úkolů, zejména mezi ÚFS ČSAV a SAV (poukázal na existující konkrétní dohody mezi sekcemi, zejména filozofickými), jakož i s vysokými školami a rezortními pracovišti, s ekonomy, historiky a psychology. Rychle nabývá na významu mezinárodní spolupráce, zejména dohody o výzkumu s pracovišti v SSSR. V nejbližší

době je nutno zabezpečit řadu akcí, na nichž se podílí více socialistických zemí.

Prof. L. Hrzal navázal v hlavním referátu (jeho plně znění přináší Filozofický časopis), na vystoupení akademika Siráckého, zejména zdůrazněním myšlenek o významu rozvinuté organizační práce, o kritériu efektivity veškeré činnosti, jejím spojením se životem, s praxí, o růstu profesionální úrovně, o odpovědnosti. Velký význam má v té souvislosti věda jako životadárný zdroj technicko-ekonomického a sociálního pokroku, efektivnosti činnosti, blahobytu, kultury, jako nástroj formování myšlení, pokrokového světového názoru. Potence společenských věd musí být formována v předstihu, aby byly schopny reagovat pružně a účinně na objednávku stranických i státních orgánů, jmenovitě pokud jde o komplexní otázky, například životního způsobu. Základní objasnění, kategoriální vymezení musí být stále konkrétněji doprovázeno jasnou formulací cílů a prostředků.

Kvalita a efektivnost vědecké práce bude konkrétně měřena tím, nakolik budou v základním výzkumu řešeny úkoly, jež vyplývají ze směrnic sjezdu, mimo jiné i formováním variant prostředků a postupů. Jde například o to, aby se kategorie materialistické dialektiky stávaly v našem rozpracování pomůckou pro ostatní vědy. Socialismus a věda jsou neoddelitelné: stranické i státní zakázky umožňují vyhnout se subjektivismu a rezortismu. Věda musí poskytnout tvůrčí teoretické rozpracování, hlubší analýzu aktuálních procesů a jevů. Nemůže se omezovat na extenzivní, populární charakteristiky, na prosté opakování citátů, příkladovství. Teoretické, podložené, diskusní varianty musí umožňovat hlubší pochopení procesů.

Prof. Hrzal pak hovořil o nutnosti rozvíjet vědecké diskuse a o významu cílevědomého formování vhodné, soudružské atmosféry pro tvůrčí rozvoj problémů. Okolnost, že se objevují rozdílné názory, je zcela přirozená. Názory by se však měly více střetávat veřejně, mělo by být vyloučeno zákulisní označování pozic různými nálepkami. Místo radosti z dosažených úspěchů se, žel, někdy setkáváme se závistí a rezortnickými hledisky. Formování tvůrčí atmosféry nesvědčí ani někdy příliš autoritativní vystupování, které brání zejména mladším pracovníkům, aby otevřeněji formulovali své názory a ověřovali si jejich hodnotu. Značným nešvarem je skrývání informací, které mají být naopak šířeny a vyměňovány.

V našich publikacích a člancích, jak uvedl dále s. Hrzal, je stále ještě mnoho neplodných informací, balastu, který ztěžuje zachycení hlavní myšlenky, někdy dosti prosté, až triviální. Jde o to, abychom usilovali o původní, fundované řešení, i když se vystavujeme riziku neobvyklosti, popřípadě i chyb. Studie, která nevzruší, která nevyvolá diskusi, nebude mít pravděpodobně ani větší praktický význam. Výzkumné závěry

musí inspirovat k vážnému zamyšlení, ke konkrétním praktickým řešením.

L. Hrzal současně upozornil na to, že tvůrčí činnost znamená rozvíjení základních myšlenek marxismu-leninismu, neznamená pseudonovátorství. Jde o výzkum na základě stranické, třídního přístupu, materialistické dialektiky, internacionalismu a soudružských vztahů. Je třeba nejprve zvládnout bohatství marxismu-leninismu, vycházet z praxí ověřeného a jednoznačného poznání a na tomto základě rozvíjet vědecký výzkum. Tak budeme schopni ještě lépe oddělit skutečně novátorské, tvůrčí hledání a riziko od pseudonovátorství a světonázorově, třídně bezzásadových přístupů, které parazitují na málo rozvinutých aspektech skutečnosti i výzkumu, na bílých místech poznání.

Mimořádný význam, jak ukázal dále s. Hrzal, má systém a metoda řízení a organizace vědy. Zvláště vzbuzuje pozornost otázka koordinace práce mezi pracovišti strany a ČSAV, vysokými školami i rezortními pracovišti. Je otázkou, zda společný postup se omezí jen na intenzivní výměnu informací a zkušeností, či zda se přistoupí k vytipování hlavních úkolů, jejichž řešení strana naléhavě vyžaduje a na jejichž řešení by se koordinovaně podílely všechny instituce různým podílem. Výzkum by mohla řídit koordinační rada, která by byla budována mezioborově a interinstitucionálně. Plně se přitom využije pozitivních zkušeností týmů. Koordinace musí řešit problémy kádrové, plánovací, finanční, mezioborových delimitací a zejména konkrétní (např. institucionální) odpovědnosti. Zřejmě je nutno vyjít z toho, co je již oborovým a institucionálním rozvojem ke koordinaci připraveno.

S. Hrzal dále zdůraznil nutnost zlepšit úroveň oponentního řízení. Je třeba ocenit, že je kladen stále větší důraz na skutečné obsahové problémy a jsou uplatňovány zvýšené nároky.

Ve výchově vědeckých aspirantů je nutno dále zkvalitnit celkový stav výchovy, počínaje dobrým výběrem schopných pracovníků pro vědeckou a teoretickou práci a konče zajištěním nejen odborné, ale i ucelené marxisticko-leninské přípravy. Práce školitelů není dosud často na patřičné úrovni, někteří zápasí s nedostatkem času ke konkrétnímu vedení aspirantů.

Naše teorie musí být organickou součástí propagandy, zejména se musíme podstatně více podílet na vytváření vědeckého světového názoru. Například představy o smyslu a praktickém dosahu filozofie musí být formovány mnohem jasněji. V propagandě je nutno více uplatňovat komplexní hlediska, v neposlední řadě i hledisko efektivnosti, tj. požadavek kvalifikované, přitažlivé stranické propagandy, jíž by se měly zúčastnit co nejpočetnější řady výzkumných pracovníků.

V závěru svého referátu shrnul prof. Hrzal úkoly vědeckého kolegia, zejména úkol řídit, kontrolovat, hodnotit, koordinovat vědecko-

výzkumnou práci v oboru filozofie, sociologie (i vědeckého komunismu). Teoretické diskuse, jak ukázala zkušenost z práce kolegia, se nerodí lehce. Jejich úroveň značně ovlivňují sami autoři hlavních příspěvků. Při jejich přípravě je nutno zlepšit spolupráci s vysokými školami a dále prohlubovat dobré kontakty se soudruhy na Slovensku.

Diskuse se dotkla všech závažnějších problémů uvedených v hlavním referátu. *Prof. J. Zelený* poukázal na to, že vzniká nová etapa práce, v níž se klade důraz na tvůrčí práci, na přísné, objektivní posuzování nových děl, na rozvoj efektivních diskusí, na formování tvůrčí, soudružské atmosféry. *Akademik Hrušovský* uvedl mezi jiným, že zvyšování teoretické úrovně badatelské práce není snadné. Je třeba řešit rozpory, jež doprovázejí revoluční praxi, i za cenu tvůrčího „rizika“. Všeobecné fráze, které neřeší problémy principiálně a meritorně, mají nulový účinek. Strnulost, redukce teorie na soubor pouček je marxismu-leninismu zcela cizí. *Prof. I. Hruža* v této souvislosti zdůraznil, že při práci s dílem klasiků marxismu-leninismu je nutno si především všimát veštranného, hlubokého zdůvodnění závěrů. Kriticky hodnotil povrchní metodu „koláží“, kdy se argumentace nahrazuje citací jednotlivých výroků, často bez citlivého ohledu na celkový kontext původní práce. Jak zdůraznili účastníci diskuse, nebezpečí, že dojde k bezzásadovému opouštění marxistických principů lze snížit jen dalším přimknutím k praxi budování rozvinuté socialistické společnosti. *S. Zelený* poukázal na potřebu najít odvahu k náročnému řešení fundamentálních otázek naší filozofie, která je novou historickou formou filozofie. Velmi praktický význam světónázorový i politický mohou v tomto směru mít například nové poznatky v obecné teorii dialektiky. *S. M. Formánek* se vyjádřil k otázce všeobecného zvyšování nároků, což v oblasti filozofie a sociologie vyúsťuje v požadavek efektivnějšího rozpracovávání jádra marxisticko-leninského přístupu. Jde o dialektické pojetí komplexnosti, o metodologický význam materialistického monismu, o aplikaci dialektiky na sociální procesy, zejména pak rozvinutí dialektiky neantagonistických rozporů. Jde dále o trvalé rozvíjení a prohlubování vedoucí ekonomické, politické a ideové úlohy dělnické třídy v socialistické společnosti (v čele s KSC), o problematiku dialektických, neantagonistických rozporů v růstu stejnorodosti společnosti a prohlubování vedoucí úlohy dělnické třídy. Z toho vyplývá, jak zdůraznil *s. prof. A. Hodek* a další diskutující, že trvale roste i význam vědeckého komunismu.

O výsledcích hodnocení plnění úkolů pětiletého programu základního výzkumu, o jeho kladech i nedostátcích se zvláštním zřetelem na zpřesňování 6. pětiletky v duchu závěrů XV. sjezdu KSC informoval *s. J. Filipec*.

V diskusi byla dále věnována pozornost vzájemnému vztahu klíčových výzkumných

témat. *Člen korespondent V. Cirbes* zdůraznil — za souhlasu ostatních diskutujících — že výzkum zákonitostí rozvinuté socialistické společnosti je téma syntetické, završující. Veškerý výzkum by měl být organizován tak, aby jeho poznatky přispívaly k tomuto tématu. Do popředí, jak upozornili *ss. Filipec, Formánek* a další, vystupují vedle problémů socialistického demokratismu i problémy internacionalismu, problém obecných zákonitostí sociální revoluce a jejich zvláštních stránek. *S. Hrušovský* poukázal na to, že společenské vědy musí ještě důsledněji vycházet z nejnaléhavějšího úkolu, tj. z urychlování vědeckotechnického pokroku.

S. A. Hodek a *s. M. Svoboda* položili velký důraz na další rozvoj výzkumu v oboru vědeckého komunismu, zvláště na problém trvalé aktivizace dělnické třídy, jmenovitě ve velkých závodech, na plnění její historické mise a na účinné rozvíjení její ekonomické, politické a ideové vedoucí role. Zvláště podtrhli potřebu rozpracovávat myšlenku o vedoucí úloze dělnické třídy až do nejnemnějších aspektů metodologie, do vysokých úrovní abstrakce. Tímto přístupem se liší naše hledisko například od přístupu elitisticky orientovaného intelektuála. *S. M. Formánek* poukázal na to, že někteří představitelé pravicového oportunistu nejen trvají na svých původních pozicích, ale pokoušejí se je dále rozvíjet a organizovat různé kampaně. Jádrem jejich přístupu je liberalistický pluralismus, filozofický eklekticismus, směřující různé prvky neopozitivismu s filozofií života, problémy seberealizace s otevřeným elitismem. Je nutno se také konkrétně vyrovnat s některými novými projevy naturalismu (biologismu, fyzikalismu).

S. prof. J. Zvara, I. Hruža, J. Filipec, F. Kutta a další věnovali ve svých vystoupeních pozornost charakteristice práce sociologa, zejména předpokladům její profesionalizace a praktické účinnosti, vztahu podstatných a jevových stránek ve výzkumu, i vztahu vědeckého komunismu a sociologie. *S. J. Filipec* zdůraznil, že každá věda, včetně sociologie, směřuje od poznání jevů k podstatě. Problémem však je, jak účinně propojit filozofii se sociologií, jak se dobrat mimo jiné také prostřednictvím teoreticky citlivé operacionalizace výchozích kategorií hlubšího poznání odpovídajícího potřebám společenské praxe. *S. I. Hruža* poukázal na to, že komponenty životního způsobu představují sféru jevů, kdežto kritéria volby, významu, struktury pak sféru teorie. V sociologii se pochopitelně objevuje obojí přístup. V této druhé sféře se pak formuje pojitko s vědeckým komunismem.

S. Filipec dokumentoval zákonitý postup vědeckého poznání na výzkumech životního způsobu, které vyšly z určitého stupně teoretického ujasnění výchozích kategorií a přešly dále k vypracování taxonomického modelu cestou dezagregace na komponenty způsobu života. Tento model přinesl určité

poznatky zejména pro potřeby zdokonalení statistických šetření. Má však pochopitelně své meze, které mohou být překonány cestou zpracování dynamického modelu způsobu dialektiky pohybu, fungování a kauzálních vazeb zkoumaného jevu. Zahrnuje také obsahové, významové, kvalitatívni a hodnotové zřetel. Je zatím ve stádiu rozpracování.

S. *Kutta* vyšel z úvahy o vyčerpání extenzivních zdrojů růstu a zdůraznil, že dnes nejvýznamnější změna probíhá ve faktoru „člověk“. V možnostech všestranného růstu člověka jsou velké intenzivní rezervy. Nikoli náhodou se jako cílová funkce řízení dostává do popředí životní způsob založený na vzájemném působení všech stránek společenské existence. Tato kategorie výrazně překračuje ekonomickou kategorii životní úrovně. Dezagregací jednotlivých komponent životního způsobu až do konkrétního systému ukazatelů prostřednictvím taxonomické metody se vypracovává systém sociálních ukazatelů, který může účinně sloužit naší plánovací praxi při odhalování a využívání tvorby sociálních zdrojů růstu. Kdyby ovšem postup tvorby sociálních ukazatelů uvázl na této úrovni, mohly by být vážně narušeny dialektické principy, neboť taxonomický model je modelem statickým, neschopným postihnout dialektickou změnu. Předpokládá se zpětná agregace dezagregovaných veličin a přechod ke konstrukci dynamického modelu sociálních ukazatelů.

S. *Filipec*, *Hodek* a *Zvara* dále zdůraznili význam vytváření socialistického vědomí pracujících a boje proti buržoazní ideologii, který se rozvíjí na interdisciplinární bázi. S. *Zvara* ocenil závažnost kvalifikovaného výzkumu veřejného mínění. Spolu se s. *Formánkem* poukázal na význam stabilizace situace v oblasti výzkumu národnostních vztahů, zdůraznil dále nutnost přesného vymezení odpovědnosti za výzkum této tematiky a vyslovil názor, že by tento úkol mohl mít těžiště v českých zemích.

Jak ukázali s. *Hrušovský*, *Svoboda* a *Filipec*, je nutné zvyšovat efektivnost vědního výzkumu při další stabilizaci kádrů, při stupňování profesionálních nároků, což nutně povede k výměně těch, kteří ve svém vývoji ustrnuli. S. *Svoboda* v té souvislosti poukázal na pozitivní význam zřetel a mezilidských aspektů v institucionálních vztazích.

S. *Zelený* se pak zabýval otázkou, jak přispívat k formování atmosféry tvůrčí práce, na němž se může vědecké kolegium významně podílet. Je nutná vědecká, stranická kritika. Fórum pro tuto kritiku částečně vytváří *Filozofický* a *Sociologický* časopis, ještě mnoho však zbývá udelat, zejména na vědeckých pracovištích. Jde o to vždy zajistit komunistické vedení diskusí a vědeckou kritiku. Někteří pracovníci sice prohlašují, že jsou pro diskusí, fakticky však o ni neprojevují zájem a dokonce ji považují za obtěžování. S. *Filipec* poukázal na to, že tvůrčí diskuse

jsou velmi náročné. Jejich efektivnost je někdy snižována tím, že problémy jsou diskutovány odtržené od reálných společenských procesů, a proto i málo produktivně.

Velký důraz byl v diskusi položen na komplexnost, koordinaci přístupů věd, meziinstitucionální spolupráci, a to na národní a zejména nadnárodní úrovni. O těchto problémech hovořili zejména s. *Hrušovský*, *Filipec*, *Zvara* i jiní. S. *Zvara* poukázal na potřebu uspišit účelnou koordinaci práce a zajistit účelnější oborovou delimitaci úkolů. Jako nejlepší formu koordinace doporučil s. *Kutta* konkrétní vědeckou týmovou práci, organizování diskusí, symposií apod. Ostře se vyslovil proti institucionálním bariérám spolupráce mezi vědními disciplinami v mezinárodní spolupráci. Poukázal také na to, že náš Státní program základního výzkumu je zatím převážně organizován oborově, aniž by dostatečně zabezpečoval interdisciplinární hlediska a nároky.

Další diskutující posuzovali vztah základního a aplikovaného výzkumu, aktuálního zaměření a perspektivnosti. S. *Hruza* ukázal význam vztahu obecné teorie a aplikovaných věd, jak je dlouhodobě uplatňován například v přírodních vědách. Jestliže dochází k absolutizaci poznatků na úrovni aplikovaných věd, mění se tyto poznatky v dogmata či naopak revidují, pozměňují podstatně základní smysl, který jim byl původně vlastní. S. *Cirbes*, *Formánek* a *Filipec* věnovali pozornost problematice aktuálnosti a perspektivnosti výzkumu, dialektice přetržitosti a nepřetržitosti v tomto ohledu, zhodnocení vypracovaných prognóz, marxisticko-leninským kritériím pro výběr variant, jež umožňují formovat jasnou perspektivu.

Velká pozornost byla v diskusi věnována problematice řízení vědy a problematice jejích konkrétních modelů. S. *Filipec* a další zdůraznili zásadní přednost modelu založeného na principu demokratického centralismu a spojujícího určující direktivní funkci objektivní celospolečenské potřeby se zájmem a invencí jednotlivce. S. *Zelený* vyjádřil názor, že je třeba důsledně rozvíjet práci těch institucí, které jsou povolány tyto úkoly řešit (mj. i vědeckého kolegia). *Prof. A. Hodek* se přiklonil k závěru, že by situaci prospělo, kdyby tvůrčí diskuse byly přímo ideově řízeny určitými stranickými orgány, čímž by se prohloubilo řízení prostřednictvím kádrové politiky.

Někteří diskutující se také vyjádřili k problému výchovy vědeckých kádrů (s. *Cirbes* zdůraznil, že výsledků lze dosáhnout jen každodenním, trvalým, soustavným stykem s aspiranty) a k úkolům propagandy (s. *Filipec* zdůraznil potřebu soustavněji předkládat proěřené výsledky vědecké práce širší veřejnosti a uplatňovat náročnější měřítko v propagandě).

Prof. A. Hodek předložil zasedání významný podnět, který byl přítomnými uvítán, tj. uspořádat v blízké době, například v polovině

příštího roku, diskusi s předními bojovníky za vítězství marxistického světového názoru v období mezi dvěma světovými válkami a v prvních letech výstavby socialismu v naší vlasti. Taková diskuse, již by se mohly zúčastnit významné osobnosti marxisticko-leninské vědy z různých oborů, by znamenala mnoho zvláště pro odhalení hlubších historických souvislostí současných ideových zápasů (např. s masarykismem, demokratickým socialismem apod.) a pro nejmladší generaci vědeckých pracovníků.

Akademik Sirácky a prof. Hrzal v závěrečném slově ocenili význam diskuse a potřebu zpracovat dlouhodobější koncepci práce vědeckého kolegia, která by z těchto podnětů vycházela.

Diskuse ukázala, že v důsledku dalekosáhlého vzájemného prostupování sfér života v rozvinuté socialistické společnosti jsou úkoly filozofie při plnění syntetické a metodologické funkce stále náročnější. Prvořadý význam má rozpracování kategorií, zákonů, celostního systému materialistické dialektiky (jako světového názoru a metodologie). Více pozornosti zřejmě bude nutně věnovat teorii sociálního a vědeckotechnického rozvoje (pokroku), dialektice sfér objektivní skutečnosti, zejména sociálních procesů, ale i analýze materiálu přírodních věd, metodologii společenských věd.

Růst úlohy vědeckého komunismu ve výzkumu rozvinuté socialistické společnosti je dán zaměřením na konkrétní rozbor zákonitostí rozvoje vedoucí úlohy dělnické třídy v socialistické společnosti. Vzájemné podmínování a prostupování stránek společenského procesu nezmenšuje, ale zvyšuje úlohu vedoucí stránky, vedoucí hybné síly. Největší pozornost je nutno věnovat dalšímu zpracování historické úlohy dělnické třídy a její vedoucí úlohy v podmínkách obou protichůdných formací – vzhledem k narůstání sociálních rozporů v kapitalismu, k náročným úkolům budování socialismu, k rozvoji vědeckotechnického procesu. Zvláště jde o problém podstaty této úlohy, o vývoj dělnické třídy, jejího jádra a „hranic“ (problém přechodných vrstev).

Sociologická analýza je jednou z podmínek vytváření stále dokonalejších forem sociální organizace, řízení, řešení problémů a rozporů, uvolňování velkých tvůrčích sil socialismu. Zvláště jde o výzkum sociálně třídní struktury a sociálně politických procesů, socialistického způsobu života a komunistické výchovy mas (zejména role pracovních kolektivů), vztahu k práci a vlastnictví. Úroveň profesionality výzkumu trvale roste, prohlubuje se jeho třídnost a stranickost.

Směrnice stranické práce, která klade velký důraz na efektivnost a kvalitu, stanoví také rozhodující kritérium výstavby a fungování organizace a řízení vědeckovýzkumné i propagandistické práce. Rychle roste význam teorie, její ideově teoretické a metodologické úrovně, kvality, co nejtěsnějšího spojení

s praxí, odůvodněnosti návrhů, odpovědnosti za výsledky, jakož i intenzifikaci vědecké činnosti. Velký význam má formování tvůrčí atmosféry, v níž by docházelo k zásadové konfrontaci názorů, k ověřování nových poznatků a zkušeností, ke koordinované činnosti, ke zlepšení toku informací.

Miloslav Formánek

Demografové o migraci

Letošní, v celkovém pořadí již osmou demografickou konferenci uspořádala Československá demografická společnost dne 19. května 1976 v Roztokách u Prahy; tématem jednání byly problémy migrace.

Úvodní referát K. Kühnla (Přírodovědecká fakulta University Karlovy, Praha) *Základní problémy struktury a vývoje migrací v ČSR* hned na začátku upozornil, že migraci je třeba pojímat jako širší sociální jev, při jehož analýze nelze vystačit s dosud převládajícím bilančním přístupem, který na člověka pohlíží jen jako na pracovní sílu. Z výsledků výzkumu stěhování obyvatelstva ČSR, které autor uvedl, plyne závěr, že vývoj migrace je účelné studovat v závislosti na vývoji prostorové distribuce obyvatelstva. Proto je také třeba zabývat se blíže faktory, které toto rozložení ovlivňují a které vyvolávají postupující koncentraci populace. Ve srovnání s dřívějším obdobím se tempo koncentrace v ČSR po druhé světové válce v důsledku rozvoje oblastí těžby a dosídlování pohraničí zpomalilo. Rozhodujícím faktorem dalšího soustřeďování obyvatelstva je stále ještě rozvoj průmyslu; jeho význam však postupně slábne a na jeho místo nastupují jiné nosné obory národního hospodářství, zvláště pak rozvoj terciárního sektoru v sídlech největší velikosti.

Rozvoj dopravy omezuje působnost faktoru vzdálenosti, která byla dříve pokládána za činitel zpomalující migraci obyvatelstva. Podle statistických údajů z poslední doby klesá význam vzdálenosti úměrně řádu sídel, mezi nimiž migrace probíhá; v migraci z velkých měst do hlavního města Prahy pak již vzdálenost prakticky žádnou roli nehraje. Důsledkem zdokonalování dopravy je rovněž rostoucí mobilita pracovních sil; v budoucnosti budou hrát stále větší roli dynamické formy koncentrace obyvatelstva, projevující se především dojíždkou do práce, zatímco rozmístění obyvatelstva se bude měnit pozvolněji. Proto je také účelné zkoumat v našich podmínkách migraci v těsné vazbě na další formy mechanického pohybu populace.

Na základě rozboru údajů o důvodech stěhování, které statistika od roku 1966 zachycuje, došel autor k závěru, že v průběhu let dochází k posunu těchto motivů; vcelku klesá frekvence důvodů ekonomické povahy a roste četnost důvodů mimoekonomických, z nichž nejdůležitější jsou důvody bytové. Váha jednotlivých skupin motivů se však různí podle velikosti sídel; zatímco u migrace